

categoriile de descoperiri — ceramică, obiecte de lut, os și piatră, podoaabe și semne ale puterii, plastică (p. 41—62); modul de viață și economie (p. 63—72); credințe și manifestări de artă (p. 72—74); relații sociale (p. 74—75); poziția Aszód-ului în cadrul neoliticului din Ungaria și relațiile cu zonele învecinate (p. 75—83); originea culturii Lengyel și evoluția sa istorică (p. 83—86). Textul e însoțit de o amplă listă bibliografică (p. 87—95), dar în mod surprinzător pentru o lucrare științifică lipsesc orice fel de note în text, incit nu se poate ști în ce măsură și în ce loc au fost utilizate de autor lucrările indicate în final. De altfel, deși în câteva rânduri se indică, drept analogii, fenomene gumelnițene, nu este citată, totuși, în lunga listă bibliografică (195 de titluri), nici o lucrare a arheologilor români (?).

În Ungaria, din toate cele trei faze ale culturii Lengyel, se cunosc circa 250 de stațiuni, iar Aszód se încadrează în faza veche (I) a culturii. Așezarea ocupa o poziție dominantă și, după părerea autorului, s-ar fi compus din mai multe comunități mici, probabil gentilice. Cele 5 locuințe de suprafață dezvelite se află la distanțe de 30—35 m între ele (fig. 5), fiind considerate ca aparținând fiecare unei familii. Din punct de vedere al planului, tipul de locuință indică analogii mai mult spre cultura Tisa.

Existența unor familii se reflectă în mod deosebit în dispunerea mormintelor. În suprafața cercetată au fost dezvelite 220 de morminte, dar se fac referiri doar la cele din partea vestică, unde au fost sesizate trei grupe distincte (fig. 14), totalizând 94 morminte (grupa a : 30 ; b : 34 ; c : minimum 29). Autorul presupune că s-ar fi produs, în momente diferite, o alternanță a zonelor locuite și a celor destinate înmormintărilor. De aici, se trage concluzia că morminte ar trebui să se găsească pe întreaga suprafață a stațiunii și, făcându-se raportul între această și zonă cercetată, se afirmă că la Aszód ar trebui să existe cel puțin 10.000 de morminte. Evident, aceasta nu poate fi decât o simplă ipoteză, pentru că, tot atât de bine, s-ar putea ca descoperitorul să fi surprins, în cursul cercetărilor sale, tocmai zona necropolei, iar în alte părți să nu existe morminte; deci, numai cercetarea exhaustivă sau măcar întreprinderea de sondaje în restul stațiunii ar permite ca această ipoteză să fie prezentată ca o certitudine. Din cele trei grupe, sînt analizate numai mormintele din prima (p. 22—29), iar ilustrația prezintă sistematic planul și inventarul acestora (fig. 16—44). Restul ilustrației redă fațada descoperirii din așezare și morminte, fără indicarea complexelor. În cadrul grupei, prin bogăția ofrandelor, se detașează net mormintele centrale 100 (bărbat) și 101 (femeie). Noutatea deosebită a necropolei de la Aszód o reprezintă hiritualismul; înhumare în poziție chircită, aproape întotdeauna pe dreapta și depunerea resturilor incinerate în urnă sau direct pe sol. Cele mai multe morminte de incinerare (8, conform textului; 9, conform planului de la fig. 15) se găsesc în grupa a. În genere, cele 15 morminte de incinerare se află la adâncimi mai mici decât cele de înhumare. Folosirea incinerăției la Aszód este privită ca o continuare a acestui rit; întâlnit anterior și în aria ceramicii liniare. Mormintele nu se întretaie niciodată, ceea ce presupune folosirea unor semne de mormint, care au existat pe toată durata utilizării necropolei.

Nu s-au sesizat deosebiri de inventar între mormintele de înhumare și cele de incinerare, nici între cele de adulți și cele de copii. În schimb, unele morminte de bărbați au, ca ofrande caracteristice, topoarele de piatră sau de corn, măciuci de marmură perforate, plăci făcute din colț de mistreț, maxilare de mistreț, în timp ce unele morminte de femei conțin piese de podoaabă din scoici marine (indeosebi *Spondylus*) sau din dinți de cerb. În toate, mormintele există cel puțin cite un vas. Vasele se remarcă printr-o multitudine de forme, ca și prin decoruri realizate prin incizie (datorată indeosebi influențelor Tisa), pictură sau în relief. În pictură predomină roșul, dar se întrebuițează de asemenea galbenul, albul și negrul. Considerăm că pictura de pe ceramica Lengyel poate servi drept termen de comparație și pentru unele manifestări similare din Transilvania, din momentul formării culturilor Iclod și Petrești.

În inventarul mormintelor de la Aszód frapază mulțimea podoaabelor realizate din cochiliile de scoici maritime, ceea ce, alături de alte produse (obsidian, cupru), constituie un indicu

KALICZ NÁNDOR, *Kőhori falu Aszódon* („Sătul din epoca pietrei de la Aszód”). Petőfi Múzeum, Aszód, 1985, 108 p. text + 85 figuri

Lucrarea, cunoscutului arheolog maghiar prezintă, sub formă de sinteză, rezultatele cercetărilor întreprinse, timp de mai mulți ani, în zona estică a marii stațiuni de la Aszód, din perioada culturii Lengyel. Importanța acestei așezări, subliniată deja într-o serie de studii anterioare (vezi bibliografia de la sfârșitul lucrării), este determinată și de amplasarea sa la est de marșle cot al Dunării mijlocii, deci la marginea estică a arealului culturii Lengyel, într-o zonă de puternice interferențe culturale cu civilizațiile învecinate, în primul rând Tisa și Vinča (fig. 1—2). Între 1960—1982, cu întreruperi, s-au dezvelit circa 5.000 m², ceea ce reprezintă însă abia 2% din întreaga suprafață a vastei stațiuni (estimată la 20—25 ha), considerată una dintre cele mai mari ale cultu-
Lengyel.

În lucrare, al cărei conținut îl prezentăm indeosebi prin intermediul amplului rezumat german (p. 96—108), sînt tratate, pe rînd : istoricul cercetărilor, atît din cultura Lengyel, cit și de la Aszód (p. 9—12); complexele de locuire, cu case, vetre, ateliere, gropi (p. 12—20); înmormintările (p. 21—41) ;

că așezarea se afla la întretăierea unor importante căi de negoț.

Ca manifestări artistice, se remarcă numeroasele reprezentări umane, pictate extrem de schematic pe vase, apoi minerele de capac, tratate în formă de colibă sau cuptor, precum și o capodoperă unicat, găsită într-un mormint de fată (nr. 205) din grupa b, reprezentând un vas cu partea inferioară în formă de picior uman, iar partea superioară în formă de pasăre (fig. 75).

Modul de viață al locuitorilor de la Aszód era în general cel obișnuit lumii neolitice, de cultivatori de plante și crescători de animale. Din punct de vedere social, așa cum arată inventarul mormintelor, în cadrul comunităților familiare, apăruseră unele diferențieri de avere. Autorul presupune că, după moartea șefului familiei, casa sau casele grupului respectiv erau arse și lingă ruinele lor se amplasa cimitirul, în timp ce cei rămași în viață se mutau în altă parte a stațiunii. Dar acest model, propus pentru explicarea separării grupelor de morminte, prezintă unele aspecte de neverosimilitate, pentru că era mai logic ca cimitirul să se găsească în preajma grupului de locuințe aflate în utilizare (deci, înainte de distrugerea lor, prin incendiu), și, de asemenea, se putea întâmpla ca nu șeful comunității să fie primul decedat, pentru care să se inaugureze necropola. Credem că, mai curînd, mutarea locuințelor în altă parte avea drept efect imediat sistarea înmormintărilor în vechiul cimitir și înființarea unui nou, în vecinătatea noului amplasament al caselor. Iar aceste reamplasări ale locuințelor ar trebui puse pe seama unor etape sau faze diferite de locuire, legate de diverse cauze, care puteau să ducă, la un moment dat, la distrugerea caselor.

Din punct de vedere cronologic, se consideră că stațiunea a existat în tot timpul primei faze a culturii Lengyel și poate și la începutul celei de a doua, deși nu au fost sesizate deosebiri între materiale. Pe baza datelor C₁₄ (necalibrate), locuirea de la Aszód e plasată între 4030—3650 î.e.n. Ni se pare totuși greu de acceptat că o așezare care a durat circa 4 secole să nu fi cunoscut decît o singură fază de evoluție, avînd în vedere, pe lîngă vastitatea stațiunii și multitudinea descoperirilor, și faptul că Aszód era amplasat într-o zonă de mari interfelelta culturale și, deci, ritmul modificărilor trebuia să fie mai accelerat. De exemplu, raportîndu-ne numai la Vinča, descoperirilor de la Aszód (care sînt atribuite de autor unei singure faze a culturii Lengyel) li se găsesc analogii din Vinča B₂/C pînă la începutul Vinței D. Pîtru o încadrare cît mai precisă a materialelor de la Aszód ar fi fost binevenită alcătuirea unor tabele statistice și comparative, pe complexe funciare și de locuire, din care să rezulte ascănările și deosebirile dintre diferitele descoperiri. În acest fel, s-ar fi redus mult gradul de probabilitate al concluziilor prezentate.

Desigur, prezentarea monografică a unei părți din importante descoperiri de la Aszód aduce o contribuție de seamă nu numai la cunoașterea culturii Lengyel, ci și a întregului neolitic din zona est-centrală a Europei. Probabil, cercetările vor continua, ducînd atît la îmbogățirea bazei documentare, cît și la sporirea gradului de certitudine al concluziilor.

NICOLAE URSULESCU